

Ken Wilber – et veldig kort oversikt

Ved Max König

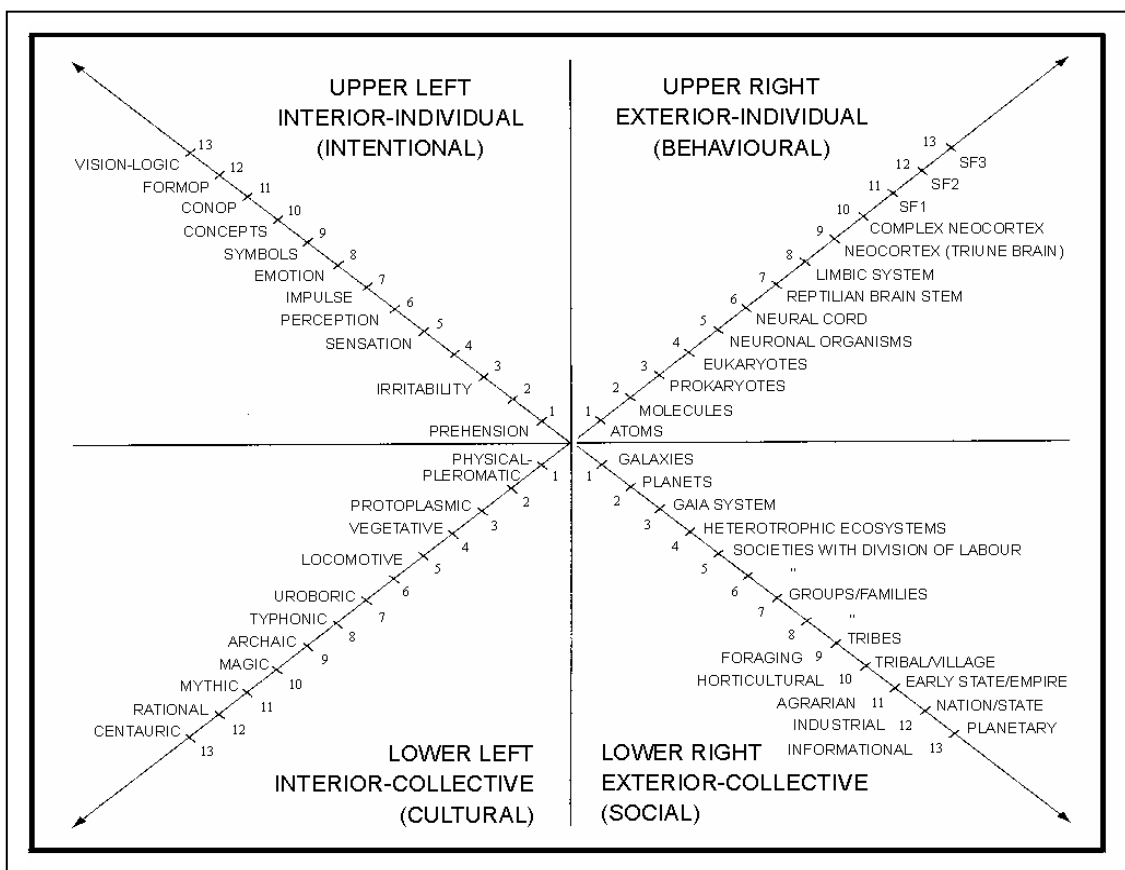
Tidlig i 1970-årene sluttet en biokjemistudent med navn Ken Wilber på universitetet for å bruke all sin tid til å studere vår verdens visdomstradisjoner. Resultatet av dette ble en bok med navn "Spectrum of Consciousness", som gjorde Ken Wilber kjent, spesielt i alternative kretser. Mange bøker fulgte etter, og i motsetning til mange andre forfattere ble Ken Wilber ikke stående. Hans filosofi utviklet seg videre. Hovedverket hans er boken "Sex, Ecology, Spirituality", en kortere og "lettere" versjon heter "A brief history of everything". På dansk heter den "Gud, Livet, Universet og alt mulig andet". Alle bøkene han skrev før **denne er en slags forberedelse til hovedverket, mens bøkene etter** utdyper ideene i hovedverket.

Det interessante med Ken Wilber er at han leses av et vidt spekter av folk med vidt forskjellige livssyn. Både kristne, buddhister, vitenskapsmenn og nyreligiøse leser Ken Wilber. På en måte er dette også Ken Wilbers mål, å finne ut hvordan alle disse forskjellige livssyn og verdensanskuelser henger sammen. Det er veldig vanskelig å gi en kort sammenfatning av en så omfattende teori som Ken Wilbers syn på verden, men det følgende essayet skal prøve å få fram hovedtrekkene i hans tenkemåte.

Ken Wilber sier at det er svært usannsynlig at kun en av alle de forskjellige forklaringer som fins på hvordan verden henger sammen, skulle kunne være riktig, og alle andre feil. Like usannsynlig er det at alle er like riktige. Men hvordan henger da alle livssyn, filosofier, naturvitenskap osv. sammen? Wilbers ide er å for det første, bare ta de observasjoner hvor forskjellige livssyn stort sett er enig. I etiske spørsmål kan vi finne mye enighet. De fleste filosofier antar at det finnes en utvikling i verden. Det de er uenige om, er hvordan utviklingen skjer helt nøyaktig. Men når vi tar de puslebitene hvor nesten alle er enige, da kan vi lage et veldig interessant kart over "Gud, livet, universet og alt annet".

Wilber starter med den observasjonen at alt i denne verden følger et "holarki". Han bruker begrepet "holon", som Arthur Koestler introduserte: "Alt i denne verden er en enhet i seg selv, men samtidig en del av en høyere enhet". I fysikken er et atom en enhet, men flere atomer danner et molekyl. En ny, høyere enhet er alltid mer enn summen av delene. Det er ikke helt korrekt å snakke om en kvalitetsforskjell. Den neste høyere enhet er rett og slett på et helt annet plan. Holoner finnes overalt. Bokstaver danner ord, ord danner setninger osv. Også i psykologien finnes holoner. Wilber viser hvor i utviklingspsykologien en bevissthetsgrad inneholder den tidligere, men transcenderer den. Eller igjen, i fysikken, Einsteins relativitetsteori inneholder Newtons mekanikk som et spesialtilfelle, men den har også noe nytt. Newtons mekanikk er ikke feil (og ofte er det bedre å bruke den), men Einsteins teori er mer komplett. Hvert holon inneholder egenskaper av det tidligere, men det nye holonet danner nye nytt.

Utviklingen skjer etter det "holarkiske prinsippet", men hvordan henger så forskjellige ting som fysikk, psykologi eller religion sammen? Her bruker Wilber de "fire kvadranter", som ser ut til å være inspirert av Schumachers "A guide for the perplexed"¹. Alle teorier faller i en av de fire kvadrantene, og kvadrantene viser at alt i denne verden har en yterside og en innside. Samtidig kan alt sees som et enkelt subjekt eller som en gruppe eller samfunn. Når vi tar, for eksempel menneskets hjerne, så kan tankeaktiviteten sees som "hjernekjemi" eller elektriske signaler. Men dette er bare ytersiden, på innsiden har vi en hel opplevelsesverden, vår bevissthet. Det store problemet i dag er at hver teori har en tendens til å benekte realiteten til andre kvadranter. Naturvitenskapen, for eksempel, liker å redusere hele innsiden av realiteten til ytersiden. Det finnes "bare" materie og bevisstheten er "bare" et biprodukt av hjernen vår. En motsatt reduksjon er også mulig. Man kan si at den ytre verden ikke finnes, at den er en illusjon og at det eneste som eksisterer er den "indre opplevelsesverden". Når vi hører ordet "bare" må vi være forsiktig, da er det ofte snakk om en slik reduksjon. Wilber sier at både ytersiden og innsiden er like viktig og kan ikke skilles fra hverandre. Det er som to sider av en mynt. Når jeg er depressiv og forandrer "hjernekjemi" med medisin, så blir mitt indre glad igjen. Når jeg er depressiv, og gjennom vilje eller meditasjon blir glad, så forandrer hjernekjemien seg også. Den indre opplevelsen og hjerneaktiviteten kan ikke skilles, de henger sammen. Det finnes mange eksempler på en slik reduksjon. En biolog sier at seksuell

Figur1: De fire kvadranter, det indre, det ytre, det individuelle og det kollektive. Atomer er en del av molekyler, men helheten "molekyl" er noe mer enn et atom. Men et molekyl er igjen bare en del av en større helhet. "Emotion" (Upper Left) er den indre virkeligheten av det ytre "Limbic System" (Upper Right). For at emotions kan finnes må et limbic system ha utviklet seg. Et "Magisk" Kultur (Lower Left) forutsetter at mennesker kan tenke i konsepter. Et slik magisk kultur er den indre opplevelse av det ytre "tribal samfunn"

tiltrekning mellom to bestemte personer er "bare" en evolusjonær fordel. Kjærlighet er "bare"

¹ Til Schumacher refereres veldig lite, men grunnideen til de fire kvadranter finnes hos Schumacher og til og med "pre trans confusion", allerede i 1970-årene.

vår tolkning. Her benektes eksistensen av det indre plan og den indre opplevelsen fullstendig. Eller en antropolog sier at regndansen hos Hopiindianerne "bare" vil styrke stammeidentiteten. Her benektes igjen den indre virkeligheten, det religiøse livssynet som står bak. Vi har så langt sagt lite om "jeg" og "vi" i kvadrantene (Figur 1). Sammenhengen vi ser, er for eksempel at et magisk syn på verden (den indre verdensopplevelse av et samfunn) forutsetter at det enkelte individ kan tenke i konsepter. Og det indre kollektive syn på verden (magisk) har som sin ytre kollektive form et stammesamfunn.

Wilber konsentrerer seg mye om menneskets utvikling. Han viser til det faktum at utviklingen av bevisstheten vår i vårt eget liv, fra fødsel til alderdom, gjenspeiler utviklingen av bevisstheten gjennom hele menneskehistorien. Utviklingen kan sees ved at egenskaper utvides, for eksempel evnen til å sette seg inn i en annen persons perspektiv. Et stammesamfunn kan identifisere seg med alle medlemmer av samme stamme, bare senere i utviklingen kan mennesker identifisere seg med hele nasjonen. Nå i vår tid kan vi langsomt identifisere oss med hele menneskeheten uansett nasjonalitet. Noen egenskaper utvikles senere. For eksempel kom evnen til rasjonell tenkning for relativt kort tid siden i vår utvikling. Wilber spør nå hvordan denne utviklingen kunne gå videre. Det er jo veldig usannsynlig at vi er på det siste trinnet i denne prosessen. Wilber antar, som andre også, at de store personer i menneskehetens historie, som Buddha eller Sokrates, var de "første eksemplarer" av hvordan mennesker vil se ut i fjern framtid. Han ser på slike personer for å finne ut hvordan utviklingen fortsetter. Egenskaper, som bare disse enkeltpersoner hadde i deres livstid, vil være tilgjengelig for alle mennesker i fjern framtid: Mer medfølelse, en tilgang til det spirituelle og til slutt like våken som en Buddha.

Wilber har en viktig observasjon som gjelder vår tids situasjon. Han kaller denne observasjonen (som han kaller) "the pre-trans confusion". Vår rasjonelle tilnæringsmåte til verden er relativt ny, men vi er på vei til å transcendere også det rent rasjonelle syn på verden. Det betyr ikke at vi glemmer rasjonaliteten, men vi setter den ikke lenger absolutt. Vi bruker den heller som et verktøy med alle sine begrensninger. Store spirituelle personer var ikke irrasjonelle, men rasjonaliteten kan ikke fatte hele virkeligheten. Her finnes det en forvirring. En sann mystisk, spirituell opplevelse er ikke rasjonell. Men en "regresjon" i bevissthetsutviklingen er heller ikke rasjonell. En mystisk opplevelse kan derfor ha ytre likheter med en psykisk sykdom. Derfor synes vitenskapsmenn ofte at for eksempel Damaskusopplevelsen av St. Paul må ha vært et epileptisk anfall. På den andre siden finnes personer som tror at alt som ikke er rasjonelt må være bra, som tror at en del psykisk syke tilstander er spirituelle. Wilber sier at det finnes en stor forskjell, nemlig den at den sanne mystikeren har evnen til rasjonell tenkning, men han transcenderer den. En psykotisk person har ikke lenger evnen til rasjonell tenkning, her er det regresjon og ikke utvikling. På grunn av denne forvirringen er Ken Wilber veldig skeptisk til en del utviklinger innenfor New Age miljøet, og han ville vært veldig skeptisk til en del ting som, for eksempel, presenteres i et tidsskrift som "Alternativ Nettverk". Her finnes det en ukritisk mikse mellom "Prerasjonelle" og "transrasjonelle" ting, som ofte ikke skilles fordi de på yttersiden kan se veldig like ut.

Ken Wilber er også veldig skeptisk til en postmoderne, relativistisk tenkemåte, som sier at "det ikke finnes sannhet" eller at "alt er sant". Dette er bedre enn en fundamentalistisk sort-hvitt tenkemåte, men det mangler et steg til. En holistisk tilnærming, hvor man ser ulike livssyn som mer komplett eller hensiktsmessig enn andre framfor å si at noen er riktige eller gale (selv om det ikke kan utelukkes at en del faktisk er gale). Relativistisk tenkemåte kan for eksempel ikke forklare, hvorfor ikke nazisme kan tolereres, når alt er like sant og når alt må tolereres. Den bryter også sammen ved å spørre "er det sant at det ikke finnes sannhet?" Hvis det er sant, så finnes jo en sannhet (nemlig at det ikke finnes sannhet), men hvis den ikke er sant, så kan vi glemme en slik relativistisk livssyn. Dette er etter Ken Wilbers syn veldig viktig å oppdage, siden dette er veldig utbredt i alternative miljøer og det hindrer en videreutvikling. Det hindrer også muligheten til å skille mellom seriøse og useriøse retninger. Ken Wilber sies ofte å være en "framtreddende New Age tenker", men mange som beundrer

hans livssyn er ikke bevisst på hvor kritisk han er til deres interesser, som for eksempel astrologi.

Noen kritiske betraktninger

Jeg personlig har vært en stor "tilhenger" av Ken Wilber i mange år, men har gått litt andre veier i de siste årene. Nå kan jeg se ham litt fra avstand. Det fantastiske med Ken Wilbers filosofi, er alle de sammenhengene han ser mellom forskjellige filosofier og livssyn. Han klarer å se sammenheng mellom ganske ulike teorier, og kommer fram med nye innsikter. Hans modell er et fantastisk utgangspunkt for framtiden, og det blir veldig spennende å se hvordan alt dette vil utvikle seg videre.

Personlig har jeg noen kritiske spørsmål til Ken Wilber. Det ene er hans utgangspunkt. Som arbeidshypotese er det veldig greit å bare velge ut de områdene hvor forskjellige filosofier og livssyn er enige med hverandre. Men hva med de områdene hvor man er uenig? Ken Wilber sammenligner forskjellige kart over virkeligheten og tar bare de, områdene hvor alle kartene er overensstemmende. Men hvis et kart viser et fjell som de andre kartene ikke viser, så sier han "dette fjellet finnes ikke". Og dette er rett og slett ikke sikkert. Hva hvis dette fjellet finnes og bare er tegnet inn på dette ene kartet? Er det ikke der hvor et livssyn er forskjellig fra andre livssyn at det får sitt karakteristiske preg?

Wilbers filosofi er veldig mye preget av østlig filosofi og buddhisme, Wilber kalte iallfall tidligere seg selv som buddhist. Når det er uoverensstemmelser mellom filosofiene, så velger Wilber for det meste det buddhistiske alternativet. For eksempel når han snakker om framtidige bevissthetstadier, så velger han klart et buddhistisk synspunkt. Det høyeste steg er nondualiteten. Kristen mystikk har etter denne tilnærmingen for det meste ikke kommet så langt. Hadde Wilber skrevet fra et kristent ståsted, så ville det høyeste planet inneholdt en personlig Gud, et forhold til det absolutte som legger vekt på relasjon, mens buddhisme legger vekt på "non-difference". Wilber vil vise et inkluderende kart over universet, men kristendom eller islam er nesten ikke del av dette kartet. Det lille som er inkludert av kristendommen er en buddhistisk tolkning av kristendommen: mystikken sett i buddhistisk perspektiv som "selvutvikling av egen kraft" mens i kristendommen skjer det med hjelp utenfra. Eller Jesus som en annen Buddha, mens i kristendommen er Jesus en enestående person. Wilber tar et valg, og det er greit nok, men med dette valget er hans verdensbilde ikke så inkluderende som han vil ha det til.

Et veldig viktig spørsmål, spesielt i sammenheng med Holistisk Forbund, er hva holisme egentlig innebærer. Hva er holisme? Det finnes for eksempel et "eksklusivistisk" livssyn som sier "vi har rett, alle andre tar feil". Dette er fundamentalisme og de fleste religioner tenker faktisk ikke slik. De fleste religioner har en form for "inkludivistisk" livssyn. Det betyr at de tror at alle religioner har sannhet, men at ens egen religion har den fulle sannheten. Slik står det for eksempel i den katolske kirkens katekisme, og dette provoserer mange. Men Dalai Lama sier akkurat det samme i en tale: For ham har alle religioner sannhet og han har stor respekt, men buddhisme er for ham den fullstendige sannhet. Nå har vi "holisme". Holisme som Ken Wilber, impliserer at det finnes et kart over universet hvor alle filosofier og livssyn er likestilt. Men Ken Wilbers livssyn, som holisme generelt, er igjen et "inkludivistisk" livssyn: Wilber sier at alle livssyn har sannhet, men at hans holistiske livssyn har den fulle sannheten. Dette er i seg selv ikke noe problem. Problemet kommer når holistiske personer er ubevisst dette, og kritiserer andre trosretninger for akkurat det samme som holismen gjør. Når vi tar et standpunkt, så tar vi et valg, og det er ikke mulig å ta et standpunkt uten å utelukke andre livssyns standpunkter.

For diskusjonen innad i holistisk forbund vil Ken Wilber være et viktig utgangspunkt. Han sees på som en av de fremste tenkerne i holistisk og integral tenkning. Det viktige vil være hva som Holistisk Forbund definerer som holisme. Skal det være et selvstendig holistisk

livssyn, som er et alternativ til andre trosretninger og som sier at alle har sannhet, men at holisme er mer komplett? Eller skal det være et helt nøytralt møtested som ikke vil ta noen stilling? Og er dette mulig i det hele tatt? Wilbers "pre-trans confusion" må være et viktig diskusjonspunkt: Hvordan skiller vi mellom seriøse og useriøse eller til og med problematiske retninger? Å ikke ta opp et slikt skille, vil definitivt lede til et dårlig rykte. Alle alternative retninger vil bli sett på som useriøs på grunn av noen få problematiske retninger.

Referanser

Dansk

Wilber K. Gud, Livet, Universet og alt mulig andet. (Original: Brief History of Everything) Borgens.

Engelsk

Wilber, K. The Spectrum of Consciousness. Wheaton: Quest, 1977.

Wilber, K. No Boundary : Eastern and Western Approaches to Personal Growth. Los Angeles: Center Press, 1979 (new edition: Shambhala, 1981).

Wilber, K. The Atman Project : A Transpersonal View of Human Development. Wheaton: Quest, 1980.

Wilber, K. Up from Eden : A Transpersonal View of Human Evolution. New York: Doubleday/Anchor, 1981.

Wilber, K. A Sociable God. New York: McGraw-Hill, 1982. Note: this book is currently out of print as a separate book, and only available in Collected Works, Volume 3.

Wilber, K. Eye to Eye : The Quest for the New Paradigm. New York: Doubleday/Anchor, 1982.

Wilber, K. (ed.) The Holographic Paradigm and Other Paradoxes : Exploring the Leading Edge of Science. Shambhala, 1982.

Wilber, K., Engler, J. y Brown, D. Transformations of Consciousness : Conventional and Contemplative Perspectives on Development. Boston: Shambhala, 1986.

Wilber, K., Anthony Dick and Ecker, Bruce, (eds.) Spiritual Choices, Paragon House Publishers, New York: 1987.

Wilber, K. (ed.) Quantum Questions : Mystical Writings of the World's Great Physicists, Shambhala, 1987.

Wilber, K. and Wilber, Treya Killam, Grace and Grit : Spirituality and Healing in the Life and Death of Treya Killam Wilber. Shambhala, 1991.

Wilber, K. Sex, Ecology, Spirituality : The Spirit of Evolution. Shambhala, 1995.

Wilber, K. A Brief History of Everything, Shambhala, 1996.

Wilber, K. The Essential Ken Wilber: An Introductory Reader. Shambhala, 1998

Wilber, K. The Eye of Spirit : An Integral Vision for a World Gone Slightly Mad. Shambhala, 1997.

Wilber, K. The Marriage of Sense and Soul : Integrating Science and Religion. Shambhala, 1998.

Wilber, K. One Taste : Daily Reflections on Integral Spirituality. Shambhala, 1999.

Wilber, K. A Theory of Everything : An Integral Vision for Business, Politics, Science, and Spirituality. Shambhala, 2000.

Wilber, K. Collected Works, Vol 1 - 8. Shambhala, 2000.

Wilber, K. Integral Psychology : Consciousness, Spirit, Psychology, Therapy. Shambhala, 2000.

Others

E.F. Schumacher, A guide for the perplexed. Perennial 1978 – Wilber takes his four quadrants from this book.

Frank Visser, Ken Wilber: Thought as Passion, SUNY 2003 – An overview over Wilber's thought.

Websider

<http://wilber.shambhala.com/>

<http://www.worldofkenwilber.com>